

Zaintzeko eta hazteko amen eta aiten sarea

- Ziurtatuko da alternatiba honek zainketa eta haziera parteka daitezen ahalbidetzea.
- Bereziki zainduko da eta ardura jarriko da parte-hartzea genero-berdintasunaren arabera gauzatzeko.
- Egungo familia konbentzionalaren ikuskera zabaltzen duten zainketako eta hazierako egiturak sustatuko dira.

Fureai Kippu, belaunaldiarteko zainketa-sistema japoniarra (Hayashi, Mayumi; 2012)⁵⁶

- Bermatuko da belaunaldi bateko eta besteko pertsonen arteko harremanek elkarren ezagutza eta errespetua susta dezaten.
- Lehenetsuna emango zaio banaketa ekitatiboari, eta generoaren arabera esleituriko rola inposatzearen aurka borrokatuko da.
- Familia-nukleo tradizionalatik eta zahar-egoitzetatik kanpoko zainketa-sareak indartuko dira.⁵⁷

Cohousing-a eta egoitzak

- Bultzatuko diren bizikidetzaren ereduak, familia-kontzeptu estandarra hautsiz, bide eman behar da pertsonen autonomia handiagoa izateko eta beren bizitzaren gainean erabaki ahal izateko.
- Egungo egoitzetatik *cohousing*-proiektuetarako trantsizioa egiten lagunduko da, proiektu horietan bizikidetzarako espazio komunak sortzeko eta beharrezko kolektiboki betetzea lehentasuna emanda. Adibide hurbilena Frantziako *Babayagas*⁵⁸ da, askotariko ibilbideak izandako emakumeak elkarrekin egunero bizi diren etxe bat.
- Ikusgai bihurtuko dira oinarrizko zainketa-beharrezkoak, eta sustatuko da proiektu horiek koordinatzen dituzten erakunde edo kolektiboak irabazi-asmorik gabekoak izan daitezen.

Trukeko edo *debaldeko* espazioak

- Dirurik erabili gabeko esperientziak sortzen lagunduko da, etengabeko borroka eraginda eredu neoliberalaren aurka.
- Gauzakien balio-bizitzari eta zorientasunari oinarriari buruzko gogoeta sustatuko da.

Hezkuntza alternatiboko esperientzia publikoak

- Bultzatuko da ingurune sozialak inplikazio handiagoa izan dezan, bizitzaren jasangarritasunaren arduraren.
- Bermatuko da kostua eragozpena izan ez dadin, halako esperientzietan parte hartu ahal izateko⁵⁹.

⁵⁶ Bonu-sistema baten bidez, beste batzuk zaintzen dituzten pertsonen zainketak metatzen dituzte, behar dituztenean berek hartzeko.

⁵⁷ Hayashi, Mayumi (2012). "Japan's Fureai Kippu time-banking in elderly care: origins, development, challenges and impact". *International Journal of Community Currency Research*, (16) Section A 30-X. King's College London.

⁵⁸ <http://www.lamaisondesbabayagas.fr/>

⁵⁹ Arlo publikoan kontzeptu horretara hurbiltzen diren bi adibide hauek izan litezke: 1. Donostiako Amara Berri eskola publikoa (<http://amaraberri.org/ab/index>): eskolako metodologia elkarlaneko hezkuntzan oinarritzen da, berdinen arteko laguntza sustaturik. 2. Leganeseko Trabenco HLHI (<http://www.trabenco.com/>): Hezkuntza eraldatzaile eta alternatibo baten aldeko sarea parte hartzen du.

BIBLIOGRAFIA

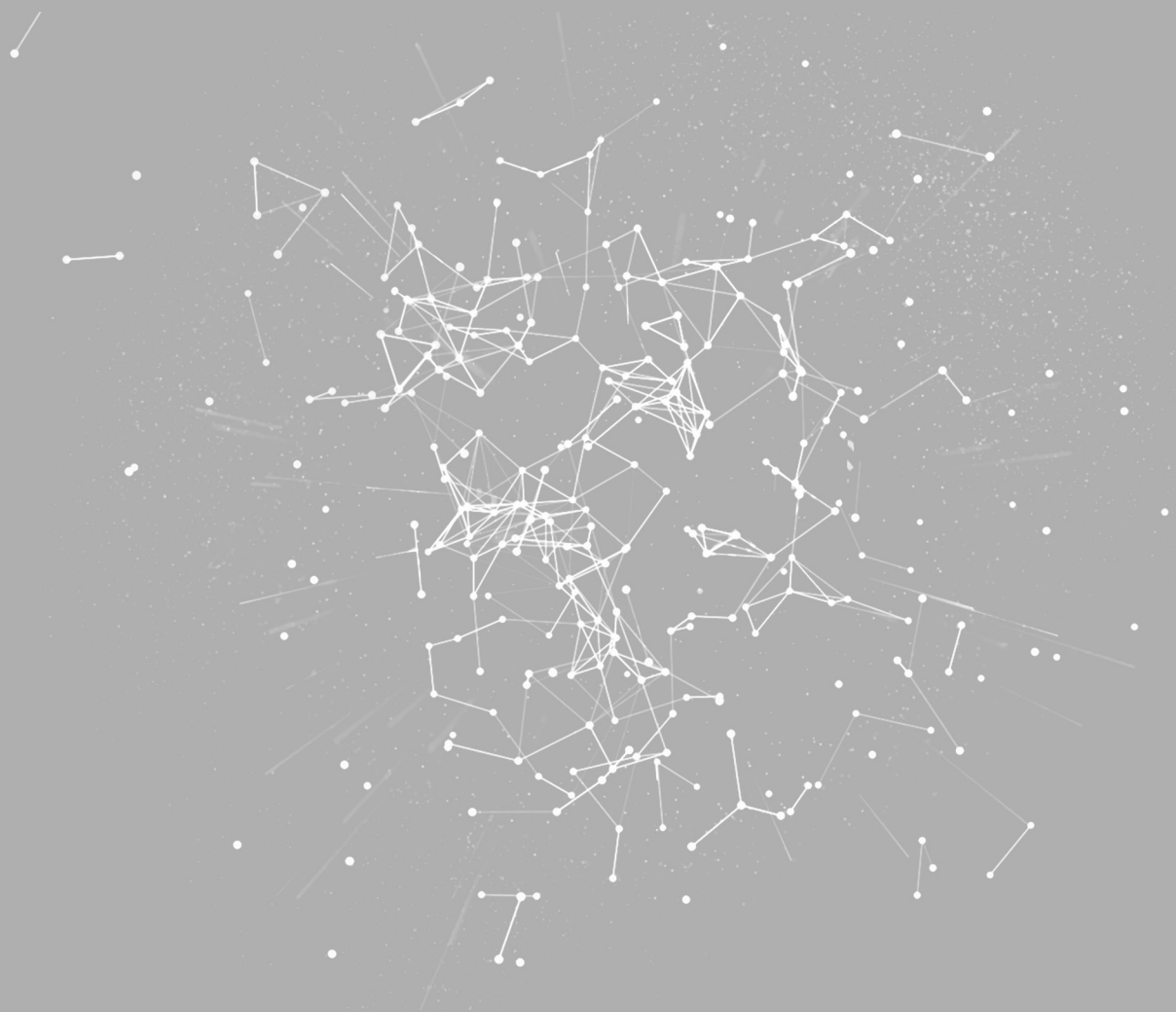
- BRIALES, ÁLVARO (2013). *Paro, crisis de los cuidados y relaciones de género: conflictos y ambivalencias*. Madrid: Universidad Complutense.
- CARRASCO, CRISTINA, BORDERÍAS, CRISTINA Y TORNOS, TERESA (eds) (2011). *El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas*. Madrid: Los libros de la catarata.
- CARRIÓN, LORENAY PÉREZ ALBA, ELA (2014). *Sostenibilidad de la vida. Aportaciones desde la economía solidaria, feminista y ecológica*. Reas Euskadi.
- DURÁN HERAS, MARÍA ÁNGELES (2012). El trabajo no remunerado en la economía global. Bilbao: Fundación BBVA.
- EMAKUNDE (2012). *Informe Brecha Salarial: causas e indicadores*.
- GABRIELA ARANGO, LUZ GAVIRIA (2009). *Intersecciones de Clase Genero y Raza en El Trabajo de Cuidado*. Bogotá: Universidad Nacional de Columbia.
- LEMA, MARGARITA (2014). *La reforma sanitaria en España: Especial referencia a la población inmigrante en situación administrativa irregular*. Eunomía. Revista en Cultural de la Legalidad, nº 5, septiembre 2013 – febrero 2014, pp. 95-115.
- PAZOS MORÁN, MARÍA (2013). *Desiguales por ley. Las políticas públicas contra la igualdad de género*. Madrid: Los libros de la catarata.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2007). *Cadenas globales de cuidado*. El Instituto Internacional de Investigaciones y Capacitación de las Naciones Unidas para la Promoción de la Mujer (UN-INSTRAW). Serie Género, Migración y Desarrollo. Documento de trabajo 2.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2012) *De vidas visibles y producción imposible*.
- PÉREZ OROZCO, AMAIA (2014). *Subversión feminista de la economía*. Madrid: Traficantes de sueños.
- PLATERO, RAQUEL (LUCAS) (ed.) (2012). *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada*. Barcelona: Ediciones Bellaterra.
- QUIROGA, NATALIA (2009). Economía feminista, social y solidaria. Respuestas heterodoxas a la crisis de reproducción en América Latina, 33.
- FIDALGO, MARI, ALONSO MERINO, ALICIA, ZAFRA LIZCANO, ROSA (2014), *Renta básica de las iguales y feminismos: de la centralidad del empleo a la centralidad de la vida*, Málaga, Baladre

WEBGRAFIA

- ATH-ELE, Asociación de Trabajadoras de Hogar de Bizkaia – Bizkaiko Etxeko Langileen Elkartea: Estadísticas 2014. Febrero 2015. <https://drive.google.com/file/d/oB9jmBjnkcuwU1N1NfcXQ1RWhCVDQ/view?pli=1>
- EKOLOGISTAK MARTXAN, Desazkundera, Paz con Dignidad, Bizilur, Coordinadora de ONGD de Euskadi, ESK, Ingenierías sin Fronteras País Vasco, REAS Euskadi y Mugarik Gabe: *Animación Decrecimiento en 1 minuto*, 2013. https://www.youtube.com/watch?v=Ypgrq_4Aj84
- GRUPO DE FEMINISMOS DE DESAZKUNDEA: *Decrecimiento feminista: reconceptualizar, reestructurar y relocalizar bajo postulados feministas*. Ponencia presentada en el IV Congreso Economía feminista. Carmona, 2013.
- <http://riemann.upo.es/personal-wp/congreso-economia-feminista/files/2013/10/Grupo-Feminismos-Desazkundera.pdf>
- Baladre: Renta Básica de las Iguales <http://rentabasicadelasiguales.coordinacionbaladre.org/>

2

ELIKADURA-BURUJABETZA⁶⁰

1. TESTUINGURUA, IKUSPEGI GLOBAL BATETIK

“Bizitza (berriz ere) sistemaren erdigunean jartzea” goiburuak hamaika alternatiba eta proposamen sortu ditu, askotariko mugimendu sozialek, antolakundeek eta bestelako kolektibo batzuek eginak. Gehienek lagundu zuten, batetik, joera patriarkal nabarmeneko sistema kapitalista neoliberalaren logikak eta dinamikak nahiz abian jarritako garapen-ereduak zalantzan jartzen eta argitara ateratzen, eta, bestetik, gure historiari bizitzan eta zainketetan oinarrituz jarraitzeko eraiki behar dugun sistema-ereduaren gakoek zein izan beharko luketen zirriborratzen eta taxutzen.

Nekazaritzako elikagaien sistemak mundu-mailan daukan eraketa sistema kapitalistaren nazioartekotzeak eragindako inpaktuaren isla izan daiteke. Eredu agroindustrialaren sare bat da, hainbat arlo barne hartzen dituena, hala nola industria, finantzak, zuzenbidea, komunikazioa, hezkuntza, kultura, eta abar. Matrize konplexu bat da, bere berrekoizpena eta hegemonia bermatzen dituena eta, aldi berean, bera ulertzea eta gainditzea zailago bihurtzen duena. Mundua “elikatzeko” eredu bideragarri bakartzat nagusitu nahi du maila globalean, bere ondorio ezin txarragoak ezkutatzuz –hala nola biodibertsitate-galera, naturako ondasun komunen kutsatze, pribatizazio eta harrapaketa, giza osasunaren gaineko inpaktua, nekazari eta herrien ezagutzaren eta kultura-aniztasunaren galera, egunero elikatzeko erabat transnazionalen mende egotea, eta abar– eta bestelako nekazaritza-eredu oro posible eta bideragarri ez izateko baldintza objektibo eta subjektiboak ezarriz. Hartara, nekazaritzaren munduaren mugak gainditzeko dituen nekazaritza-eredu bat dugu aurrean, herritarren bizitzaren hainbat dimentsiori eragiten dion, herriek beren lurraldeen gainean duten burujabetza ezabatzen duen eta, gainera, planetan biziaren ugalketa arriskuan jartzen duen eredu bat.

Hainbat hamarkadatan, nekazari-mugimendua –nagusiki– proposamen bat eraikitzen saiatu da, teoriarik zein praktikan, aldaketa sozial, politiko eta ekonomikoa eragiteko, herrien elikadura-burujabetza oinarri eta helburu hartuta. Elikadura-burujabetza eraikuntza politikoa, internazionalista, soziala, popularra, zientifikoa, eta abar da. Eskubide bat da, eta borrokatzeko estrategietako bat, landa-eremuan kapitalismoak aurrera egitearen aurka nahiz kapitalismoaren beraren agerpen diren askotariko zapalkuntza-eren aurka.

Paradigma berri baten eraikuntza kolektibo eta progresibo horretan, emakume nekazarien mugimenduak eginiko ekarpen-lanak zenbait argipen eta ekarpen mahaigaineratu ditu, errea-

litate hori genero-ikuspegitik interpretatzeko funtsezkoak. Pamela Carok⁶¹ dioenez, zaindu eta egiaztatu behar dugu elikadura-burujabetzaren proposamena benetan emantzipatzailea izan dadin emakumeentzat. Landa-eremuko eta nekazaritzako testuinguruak genero-berdintasunik ezeko eta patriarkatuaren nagusitasun handiko testuingurutzat identifikatu dira. Horregatik, begirada zorroztera bultzatzen gaitu, halako espazioetan boterea eta erabakiak hartzeko prozesua nola dauden banaturik ikusteko, eta ekoizpenaren eta berrekoizpenaren alorren artean dauden dikotomia eta desparekotasunak hausteko.

Paradigma honen proposamen emantzipatzailea ulertzeko, lehenik eta behin, nekazaritzako elikagaien sistemak egun dauzkan egitura, eragileak eta dinamika erakutsi behar ditugu, bai eta sistema hori gidatzen duten logikak ere.

Agronegozioaren eredua, batetik, eta elikadura-burujabetzaren eredu agroekologikoa, bestetik, aurrez aurre jartzean, agerian geratzen da munduko elikadura eta gosea sistemak sortutako arazo politiko bat direla. Hain zuzen ere, beharrezkoa eta ezinbestekoa izanik eta eskubide unibertsaltzat eta babestu beharreko ondasun komuntzat ulerturik, elikadura borroka-eremu bihurtu da. Nekazaritza sektore estrategikoa da edozein herrialderentzat, elikagaien ekoizpenaren eta hornikuntzaren sorburua izateaz gain, garrantzizko rola daukalako lurraldearen, biodibertsitatearen nahiz ingurumenaren kudeaketan, bai eta lurraldeari loturiko identitate- eta kultura-gaietan ere.

Bestalde, nekazaritza-politikek nekazaritzako elikagaietarako sustatzen duten eredua oinarritzen da espekulazioan, produktibismoan, lan-esplotazioan, ondasun komunaren pribatizazioan, interes pribatuan eta, azken batean, korporazio handien negozioan.

Negozio kapitalista neoliberalaren ideologian oinarri hartuta taxutzen dira politika horiek guztiak, eta haiexen mende egoten da elikadura maila globalean: elikagaiak nekazaritza, arrantzatza eta abeltzaintza intentsibo, produktibista eta industrialetan ekoizteko eta eraldatzeko ereduak; petrolioaren mendeko elikagai-ekoizpena; protagonistatzat azalera handiko saltokiak eta enpresa handiak dauzkan merkaturatze-mota; desparekotasunak sakonago egiten dituzten legeak, lan-banaketa desberdina eginez gizonen eta emakumeen artean eta Iparraldearen eta Hegoaldearen artean; elikagai-sektorearentzat funtsezkoak diren ondasun publikoak pribatizatzen dituzten politikak (ura, lurra, haziak, ezagutza), finantza-kapitala ekoiztera bideratuta, ez elikagaiak ekoiztera.

Azkenik, erakundeetatik, mundu-mailan nekazari-bizitzaren ereduari sustagarria eta ospea kendu dizkion ideologia, kultura eta hezkuntzako aparatu guztia dago, elikadura-mendekotasun espekulatiboaren beste eredu hori haren ordeztatzeko: eredu globalizatu egin da.

Elikadura-mendekotasuneko eta elikadura-segurtasunik ezeko egoera larriagotu egin da, munduko egituraren eta dinamikan estatus gairik botere-instantziak eratu ahala, Estatuak bere politikak korporazio multinazionalen eta finantza-erakundearen "ongizatera" birbideratzen dituen bitartean, eta ez nekazariarentzat eta kontsumitzaileentzat onura ekartzera. Demokratikoki hautatu ez diren boteregune horiek –haien artean, Munduko Merkataritza Antolakundea (MMA), Munduko Bankua (MB) eta Nazioarteko Diru Funtza (NDF) nabarmentzen direla– bultzatzen dituzten politika eta legeak pertsonen egiazko interes eta beharrezanetatik gero eta

61 *El libro abierto de la Vía Campesina: Celebrando 20 años de luchas y esperanza.* (2013) Vía Campesina.

urrunago egoten dira, baina, era berean, planetak dituen beharrezanetatik eta behar dituen zainketatik gero eta urrunago ere. Erakunde horiek presioa egin dute herrialde guztiek, pixkanaka, beren herritarren elikadura-beharrezanak asetzea ziurtatzen zuten politika publikoak desegin ditzaten. Hamarkadetan zehar, Egiturazko Doikuntzarako Planek nekazaritza-politika nazionalak esportaziora berrorientatzera behartu eta behartzen dituzte, eta monolaborantza, langileen esplotazioa, nekazaritzarako gastu publikoaren murrizketa eta merkataritza libreko tratatuen inposaketan aurrean amore-ematea sustatzen dituzte. Horra hor, aurrerabidearen, garapenaren eta merkatuaren izenean, boteregune horiek inposatu dituzten errezeta klasikoetako batzuk. Argi dago, gainera, herrialde bateko araudi higieniko-sanitarioak aldatzen direnean, beti sustatzen dela industria-interesak edo bioteknologiaren interesak heda daitezen, era jasanezinean ekoiztutako elikagaiak sartzeko (behi-azienda hormonatu eta medikalizatuaren haragia edo GEO⁶² ikaragarriak, esaterako), naturaren, animalien eta pertsonen eskubideak horretarako traba izan gabe.

Egoera horrek ondorio larriak sortzen ditu nekazariarentzat planeta guztian, landa-eremuko biztanleen, oro har, eta milioika nekazariren bizi- eta lan-baldintzak pobretuta, baita nekazarien eta ustiategi txiki eta ertainen nekazaritza desagerrarazita ere. FAO⁶³ erakundeak berak aditzera eman zuenez, 2009an bazeuden 1.000 milioi pertsona gose eta malnutrizioko egoeran, eta 2015erako aurreikuspenak guztiz lazarriak ziren, elikagaien eta erregaien prezioen espekulaziozko igoerengatik. Landa-eremuko populazioek—Hegoaldeko herrialdeetan, batik bat—bizi eta bizi izan dituzte zuzenean ondorioak, elikagaien gainezkoizpena (neurri handi batean, badaezpada kalitatea duten elikagaiak) nabarmentzen den gure historiako une batean, hain zuzen; alabaina, halako elikagaien helmuga Iparraldeko herrialdeetako biztanleen sukaldeetaraino bidaiatzea da. Kontsumitzen dituen elikagaien % 5 baino ez du ekoizten “Iparralde Global” horrek.

XX. mendean, ongizatearen gizartearen geraldian, hiriak aurrerabidearen paradigmen guztiak bilakatu ziren; hala, baliabideak zein zerbitzuak zentralizatu zituzten, eta neurritik kanpo hazten hasi ziren. Hazkunde horren ezaugarria izan da landa-eremuko biztanleen zati handi bat hura utzi izana, landa-inguruneak eskainitakoez bestelako lan-aukera eta/edo bizimodu batzuen bila. Nekazari-exodo hori erabakigarria izan da agronegozioak protagonismoa bereganatzeko, gure elikaduraren ustezko bermatzaile gisa. Aldi berean, exodo horrek ekarri du erakundeek landa-eremuan zerbitzuak eta baliabideak murriztu eta minimiza zituzten, eta munduko alde batzuk guneetatik urrun eta loturarik gabe utzi dira.

Koiuntura horretan, elikadura-eredu nagusi eta globalizatuak desberdin eragiten die gizon eta emakumei, instantzia guztietan ezarritako genero-sistema eta nekazaritza-politiken diseinuaren joera patriarkala direla-medio. Urretabizkaia eta de Gonzalo egileek diotenez, baita jarrera kritikoenetatik ere, politika publikoek sustaturiko ekoizpen-ereduan eragiteko eta hura aldatzeko zuzenbide-esparruak berrikusten direnean, hori genero-ikuspegia gehitu gabe egiten da. Horren ondorioa da emakumeek nekazaritzari dagozkion politiketatik baztertuta jarrai dezaten eta, are okerrago, politika horiek eraldatu nahi dituzten aldarrikapenetatik ere baztertuta gera daitezen askotan (2012: 12). Jakina, zuzenbidearen eta legegintzaren aparatua ez da bitarteko bakarria emakumeek sektore honetan egiten dituzten ekarpenak nahiz daukaten ezagutza

62 Genetikoki eraldatutako organismoen siglak.

63 FAO (2009) “El número de víctimas del hambre es mayor que nunca”, hemen: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/newsroom/docs/Press%20release%20june-es.pdf

ikusezin bihurtzeko; izan ere, badira hainbat sinesmen eta praktika, haiek nekazaritza-munduan zein elikagai-eraldaketaren munduan egindako lanaren balioa gutxietsi dutenak.

Joera eta ibilbide berberen bidetik joan da, Europako nekazaritzaren egoera. Nekazaritza Politika Erkideak (NPE) goian aipaturiko gidalerro neoliberaleri jarraitu die, eta Europako nekazaritza-sektorean ekoizpen-eredu agroindustrialia ezarri du. Hala, bada, lur-pilatzea, biodibertsitate-galera, sektorearen zahartzea –belaunaldi-ordezkatzerik gabe– eta emakumeek lurren titulartasuna eskuratzeko eta lan-eskubideak erabiltzeko izaniko zailtasunak izan dira Europako nekazaritza-egoera horren irudia osatu duten ezaugarri nagusiak, eta egoera horrexek, hain zuzen, eragin du landa-eremuak utzi izana eta hirietara migratu izana. Europako Nekazarien Koordinakundeak (CPE) aditzera eman du minutuero nekazaritza-ustiategi bat desagertzen dela European.

Egoera zailagatik ere, ezin ukatuzkoa eta goretsi beharrekoa da nekazariak erresistentziarako eta borrokarako duten ahalmena; izan ere, munduko biztanleen % 60 nekazari edo baserritarrak dira oraindik ere (lur-lantzaileak, arrantzaleak, artzainak...), eta haietatik % 70 emakumeak dira, hain zuzen ere. Tokiko nekazarien nekazaritza xeheak munduan kontsumitzen diren elikagaien % 70 ekoizten jarraitzen du; hau da, emakume nekazari xeheek planeta elikatzen jarraitzen dute.

Nekazarien jakintzaren bidez, lurrarekin harreman bat eraikitzen da, haren mugen errespetuan oinarritzen dena eta haren biodibertsitatearen orekan laguntzen duena, eta irakasten digu ondasun komunak unibertsalak direla, ezin direla pribatizatu, eta “balioa” eta “prezioa” ez direla gauza bera. Nekazarien jakintza gai izan da atzemateko eta aditzera emateko elikadura-sistemak ez dituela behar legeen eta politiken aldaketak bakarrik, baizik eta ezinbestekoa dela, horrez gain, errotiko aldaketa bat gertatzea printzipioetan eta balioetan, bizitza erdigunean jartzeak kapitalismoaren eta patriarkatuaren oinarriak “errotik” zalantzan jartzen dituela agerian utzita. Bizitza erdigunean jartze horretan –bizitza zentzu zabalean ulerturik, pertsonena ez ezik, planetako gainerako izaki bizidunena ere bai– ari da elikadura-burujabetza topatzen, hain zuzen, beste paradigma alternatibo batzuk, hala nola ekofeminismoa, ekologia politikoa, desazkundera edo ongi bizitzea, besteak beste. Horrela, elikadura-burujabetzaren paradigma munduan milioika pertsona eta kolektibo antolatzen eta elkarrizketan jartzen ari diren proposamenetako bat izan da.

Elikadura-burujabetza nekazariak sistema kapitalista neoliberalari emandako erantzun bat da, 1996an sortu zena, La Vía Campesinaren barruan. Ordutik igaro diren ia 20 urte hauetan, mirestekoa izan da proposamenaren garapena, munduko jende askoren beharrian eta interesekin ongi etorri delako, eta ez bakarrik nekazarien artean; izan ere, gizarte-mugimendu, GKE, unibertsitate eta erakunde publiko ugari bere egin du. Elikadura-burujabetzak eztabaida asko piztu ditu hura garatzeko behar diren prozesu guztien inguruan, eta, nahiz eta eztabaida ez itxita, ez bukatuta, ez dagoen, proposamena autonomiaren, jasangarritasunaren, ekitatearen, birbanaketaren eta justiziaren printzipioetan oinarritzen da. Printzipio horiek berekin dakarte jarduteko modua kolektiboa eta parte-hartezkoa izatea; bestela, proposamenak baztertzailea eta ez-holistikoa izateko arriskua du.

Etxaldek bere dokumentuetan dioenez:

“ Elikadura-burujabetzak munduko nekazari bakoitza onartzen eta errespetatzen du, eta herritarren aurrean zentraltasuna eskaintzen dio. Elikadura berriro tokiko eginez, nekazariak beren lanaren zentzua berreskuratzen dute, eta gizarte-legiti-

mitatea lortzen dute. (...) Nekazaritza jasangarriaren balio nagusia autonomia da: erabakitzeo autonomia, nekazariak ez daitezen agroindustriaren esklabo izan: autonomia tekniko eta ekonomikoa; nekazariak ekoizteko sistemarik eraginkorrenak aukeratzeko, haien lana behar bezala ordaindua izan dadin.

2. EUSKAL HERRIKO TESTUINGURUA

Maila globalean nekazaritzako elikagaien sistemak izandako eraketari buruz deskribatu dugun egoera guztiak Euskal Herrian ere lur hartu du ezinbestez, eta, beraz, sistema horrek eraginiko ondorioetako asko hemen ere zertu eta bizi izan dira, genero-berdintasunik ezari lotutakoak barne.

Jakina, Euskal Herriko nekazari-mugimenduaren zati handi batek emandako erantzunak ere sendoak izan dira, eta funtsezko eragile bihurtu da eredu nagusia iraultzeko behar diren eredu agroekologikoari eta elikadura-burujabetzari buruzko eztabaidetan. Hala, ulertu da elikadura-burujabetzaren lana nahiz haren eraikuntza prozesu eta sare gisa pentsatu behar direla, nazioarteko beste nekazari-mugimendu batzuekin batera antolatuz, erantzun globalak sortze aldera, baina tokiko erantzun propioak eta gure lurralde eta identitateetara egokituak ere bai.

1970eko hamarkadan, industrializazioaren eta iraultza berdearen prozesuek euskal nekazaritza-kultura desagertzea lasterragotu zuten, eta nekazaritza-sektorearen desegituraketa sakona eragin zuten, joera horrek gaur egun ere jarraitzen duelarik. Estatu Espainola 1986. urtean Europako Ekonomia Erkidegoan (EEE) sartu zenean, Nekazaritza Politika Erkidea (NPE) hartu zen, mendi-nekazaritzako eskualdeen kaltetan, eta Euskal Herriko nekazaritza-lurren zati handi bat eskualde horien barruan dago, hain zuzen. Esan dezakegu, lurzuaren erabileraren aldetik lehia handiegia daukan lurralde txikiegia izatearen zama historikoa honako hauen bidez areagotu zela: MMA, MB eta NDFren eta EBren politikak Estatu Espainolean indarrean sartzean, eta lurraren gaineko espekulazioa gehitzean eta lurra nekazaritzakoak ez ziren helburuetarako erabiltzean. Azpiegitura handiak, AHT kasu, edo haustura hidraulikoko tekniken bidez gas ez-konbentzionala erazteko (fracking) lurra metatzea mehatxu handiak dira orain arte iraun duten familia-ustiapen txikiak eta, areago, tamaina handiagoko ustiapenak gorde eta existitzeko.

Horrela, eredu desarrollista Euskal Herriko egitura eta erakundeetan barneratuz joan da, eta, horrenbestez, gaur egun aurrez aurre daukagun ereduaren araberrako legedi oso bat egituratuz joan dira erakundeok. Baserriko eredu edo bizimodu tradizionala, berezkoa Euskal Herriko isurialde atlantikoko landa-eremuetan, autonomian eta buruaskitasunean oinarrituriko eredu gisa definitu izan da, bai eta, jakina, gaur egungoak baino errespetu eta jasangarritasun handiagoko elikagaiak ekoizten duen eredu gisa ere. Iragana idealizatu nahi izan gabe, eta nekazaritza-munduan hainbat desparekotasun txertaturik egon direla eta errepikatu direla —emakume eta gazteekin, esaterako— alde aurretik argituta, hemen nabarmentzen dugu gaur egun agronegozioaren ereduari aurre egiteko behar ditugun funtsezko zenbait osagai biltzen zituela baserritarren ereduak.

Tokiko oinarriko ekonomia tradizionalak pixkanaka desagertu dira gure ingurunetik, bai eta, haiekin batera, gure herriaren berezko kultura-balio eta gizarte-sare asko ere. Euskal Herriko landa-munduaren desagertze horren zati batek badu zerikusia industrializazioarekin; azken horrek, hain zuzen, baserriko edo landa-ingurunekeo bizimodua etorkizun nahigarria ez izatea

eragin zuelako. Hala, landa-munduaren eta hiri-munduaren arteko banantzeak lurrari eta elikagaiak era jasangarrian ekoitzi eta eraldatzeari loturiko ezagutzaren nahiz balio ugariaren galera ekarri du berekin. Landatik hirirako exodo-prozesu horretaz geroztik, nekazaritza-ustiategien kopurua nabarmen gutxitu da. Geratu ziren ustiategiak, testuinguru berrira egokitzearen eta irautearren, Europako Nekazaritza Politikak ezarritako biderei lotu zitzaizkion.

Hala, gaingiroki azalduta, sektore zahartua aurkitzen dugu, belaunaldi-ordezkatzerik gabekoa, eta neurri handi batean zorpetutakoa, gehiago ekoitzi nahian. Tokiko merkatua, barnekoa eta zuzenekoa, galtzea izan da nekazaritzako elikagaien sektorean nagusitu diren ezaugarrietako beste bat, ekoizpena esportaziora bideraturik baitzegoen. Esportaziorako orientazioak eragin handia izan du ekoizpenaren jardunbideetan: ustiategi intentsiboak eta dibertsifikazio gutxi-koak; erositako haziak erabiltzea (tokiko barietate asko galdua ondorioz); elikagaien prezio oso txikiak; kanpoko sargaiekiko mendekotasun handia (ekoizpen-kostuen igoera); eta energia-konsumo zein CO₂-ekoizpen biderkatuak, bai eta hondakinen kudeaketa eskasa ere. Nahiz eta egia den, lurraldearen arabera, munduko beste toki batzuetan baino askotarikoagoak diren nekazaritza-ekoizpenak ikus daitezkeela, ez gara libratzen nekazaritza-politiken izaera neoliberaletik.

Euskal nekazari-munduaren “desegituraketa” horren eragiletzat identifikatu diren politiken artean, beste bat izan da landa-munduaren barruan turismoa sustatzeko joera, Euskal Herriko paisaiei buruz bertsio folklorikoa eta aldaketarik gabekoa eskainirik.

Horrekin batera, eta emakumeak nekazaritzako jardueretan bete-betean engaiatuak egon diren arren, joera izan da haiek lurretik eta elikagai-ekoizpenetik urruntzen dituzten lanak sortzea landa-munduaren barruan.

Gehitu behar da, landa-eremuko lanaren kolokatasunaren ezaugarriak osatzeko, Euskal Herriko ekoizleek ahultasun-egoeran izan direla elikakatearen barruan, negoziatzeko ahalmen txikiarekin eta bitartekariak irabazi-marjina handien “harrapakari” gisa. Horren guztiaren isla da elikagai-ekoizpena gero eta nekazari gutxiagoren artean kontzentratzea –nekazari horiek, era berean, banaketa-enpresa handien interes komertzialen mendekotasun handiago dutela– eta nekazaritza-ustiategi ugari desagertu izana, horrek dakarren galerarekin, ezagutzen, tokiko espezieen, eta nekazaritzako enpleguaren aldetik, tokiko ekonomiak desegituratzeaz gain: tokiko azokak, elikagaien eraldaketaren inguruko ekonomia, eta abar.

Gonzalo eta Urretabizkaia⁶⁴ egileek, NPEko laguntzak eskuratzeko lerroak aztertuta eta elkarriketetan oinarrituta, azaltzen dutenez, Euskal Herriko emakume nekazarietzat ez da egon berdintasunezko harremanik, ez eta genero-ekitatearen alorrean haiek sustatzeko neurri politikorik ere. Hala, bada, ikusten dugu, nekazaritzako errentak apalak izanik, emakumeenak, gainera, senarren errenten mende zeudela, legeen aldetik zein praktikaren aldetik. Laguntzak jasotzeko baldintza ustiategiaren titulartasuna edukitzea izan da, eta azken hori, gehien-gehienetan, gizonetzkoen esku zegoen. Oro har, eta egile horiek aditzera ematen dutenez, emakumeek beti tamaina txiki eta ertaineko ustiategietako lana eta kudeaketa eraman dute aurrera, eta ustiategi intentsiboagoak (lur-azalera edo abelburu-kopuruz), aldiz, gehienbat gizonek gobernatzen zituzten. Urte gutxi direla onartu zen azkenik Kongresuan, aho batez, Nekazaritza Ustiategien Titulartasun Partekatuari buruzko urriaren 4ko 35/2011 Legea, estatuan nekazari-antolakundee-tan engaiatutako eta militante ibilitako emakume askoren aldarrikapen historikoei erantzunez.

64 Las mujeres baserritarras: análisis y perspectivas de futuro desde La soberanía alimentaria. (2012) Baserripress S.L.

Bizitza, ekonomia, politika eta gizartea antolatzeko era bakarra dagoen ideiarene aurrez aurre, euskal nekazari-mugimenduaren zati batek, sindikatueta antolaturik (kasurako, EHNE-Bizkaia Hegoaldean eta Euskal Herriko Laborantza Ganbara (EHLG) Ipar Euskal Herrian), eta elikadura-burujabetzak erakusten dute badirela alternatibak.

Proposamena prozesu gisa ulertu behar den uste osoarekin, urteak eman izan dira elkarrizketa ezartzen nekazaritzako elikagaietarako ereduak aldatzearekin konprometituago dagoen nekazaritza-sektoreko zati horren eta gizarte zibileko beste antolakunde batzuen nahiz, oro har, euskal herritarren artean; aldi berean, nazioarteko beste mugimendu batzuekin batera antolatzeari ekin zaio. Ipar Euskal Herrian jarraitu zaion ildo estrategikoetako bat izan da nekazaritza jasangarria sustatzeko jarduerak bultzatzea, ustiatzietako ingurumenari eta energiari buruzko diagnostikoetan laguntza ematea, eta baserritarrei administrazio-gestioetan eta prestakuntzan laguntzea, nekazaritza-politika publikoen jarraipena egiteaz gain. Hori egiteko, saiatu dira lurraldearen ikuspegi orokor batetik jardutea, lurra bitarteko bat edo espekulatzeko lurzorua bakarrik balitz bezala ulertu gabe, baizik eta arlo sozioekonomikoari, ingurumenari, identitateari eta ekoizpen-eskubideen bidezko banaketari lotutako alderdiak aintzat hartuz.

Elikadura-burujabetzaren paradigmatik gazte asko erakarri ditu, eta gazteok, ondorioz, bide berrietatik jo dute beren bizitza-ibilbidean, nekazari-oinarri berria sorturik horrela. Lehen sektorean kokatzen diren profil berri horien ezaugarriak profil tradizionalen bestelakoak dira. Nekazaritzara itzultzeko prozesu berri honen profilak gehienbat hiri-ingurunean du jatorria, nekazaritza-arloarekin zerikusirik ez duen prestakuntza unibertsitario edo teknikitik dator, baina bere bizitza-ibilbidean –eta beste gizarte-mugimendu batzuetan parte-hartzearen ondorioz, sarritan– elikagai-ekoizpenaren munduan sartzeko pausoa eman du. Orain kontua da gazte horiek ere, gizon eta emakume horiek, garrantzizko rola har dezaten sareen eraketan, politika publikoetan eragina izan dezaten, eta, norberaren ustiatzietatik martxan jartzeaz gain, Euskal Herrian urte batzuk badirela elikagai-burujabetzaren alde bultzatzen ari diren antolakunde eta prozesu kolektiboetan engeia daitezten eta haiekin bat egin dezaten.

Azkenaldi honetan, eragile berri bat sortu da: Etxalde.

“ Subjektu berri honen “*xedea da honako hauek biltzea: baserritarrak (erdigune gisa); ekoizpenarekin zuzeneko loturarik ez duten arren, elikadura-burujabetzarantz aldatzeko prozesu baten alde egiten duten beste pertsona batzuk; eta prozesu horren aldeko apustua egiten duten kolektiboak (gizarte-mugimenduak, sindikatuak, kooperatibak)*”.⁶⁵ Goraka ari den subjektu honek Euskal Herrian elikadura-burujabetza ezartzea dauka bere agenda politikoan, eta bokazio kolektiboa du, proposamenak eta eztabaidak bideratzekoa, nazioarteko erreferentzia bihurtuta horrela. Eta horren frogak da Euskal Herria hautatu izana La Vía Campesinaren Nazioarteko VII. Biltzarra egiteko 2017an, eta EHNE Bizkaia, biltzarreko anfitrioiatza. Biltzar hori munduko mugimendu sozial handienaren organo gorena da, erabakiak hartzeko eta agenda komuna osatzeko.

3. MAILA POLITIKO-ESTRATEGIKOKO ALDARRIKAPENAK

Hasieran esan dugunez, nekazaritzako elikagaien sektorea borroka-eremu bihurturik daukagu, eta horrek zuzeneko ondorioak izan ditu gutariko bakoitzarengan: aspalditik burujabeak

65 Baserri Bizia, 54. zk., 2014: 7. orrialdea.

izateari utzi diogu zentzu askotan, elikaduran ere bai. Gizarte-mugimenduetan argi dugu tokiko erakunde publikoak funtsezkoak direla prozesu horretan; izan ere, eragin handia izan dezakete lehen sektorean inpaktu handia duten politika publikoetan, hala nola birkalifikatzeetan, udal-lurzoruaren erabileran, desjabetzeetan, azpiegituretan, zerbitzuetan, azoketan... besteak beste.

Aldezten dugun proposamena da erakundeak landa-ingurune bizia eta duina sustatu eta bultzatzeko bermatzaileak izan daitezen, ez bakarrik lehen sektorea edo nekazaritza-sektorea bultzatzeko politika batzuekin, baizik eta politikaren arloko neurri-multzo bat eratuz, oinarrizko baliabide eta zerbitzuak bermatzeko moduan, ingurune horretan bizi diren herritarren aisialdia barne. Neurri horiek gazte-jendea geratzea ziurtatu behar dute, eta biztanle berriak landa-eremuetan kokatu nahi izatea, gizartea modu horretan dinamizatze aldera. Helburua da landa-eremuko bizitza duintzea eta balioz hornitzea, era kolektiboan pentsatzea zein espaziotatik (hezkuntza, osasuna, aisialdia eta astialdia, etab.) eta zein modutan berreskura eta berreraiki dezakegun irudi berri bat landa-eremuetan bizitzearen esperientzien inguruan, administrazio eta/edo erakundeek, ikuspuntu zabal eta integral batetik, abiarazi nahi dituzten proiektu eta prozesuei sendotasuna emateko.

Bide hori egiteko, oinarri batzuk ezarri behar dira eta gure bide-orria zein den zehaztu, politika publikoei dagokienez. Horregatik, alternatiba horien eraikuntza kolektiboa proposatzen dugu, erakunde publikoen eta nekazari-mugimenduaren artean, baina gai hauetan funtsezkoak diren gizarteko beste eragile batzuk ere barne hartuta. Premisetako bat da Ekonomia Sozial eta Solidarioa bultzatzen duen logika batetik abiatzea. Logika horrek parte-hartzean eta prozesuen gardentasunean oinarriturik egon behar du, ardura berezia jarriz bai emakumeen parte-hartzean, bai ahultasun-egoeran dauden populazio-sektoreen parte-hartzean bultzatzeko. Parte-hartze erreala hori ziurtatzearen, eta benetako berdintasuneko testuinguruak sortzeko helburuz, lan-ardatz guztiek eta instantzia publikoetatik datozen neurri guztiek genero-ikuspuntutik garatu behar dira, eta, beraz, premiazkoa da berariazko aurrekontuak esleitzea neurri horiek gauzatzeko.

Horretarako, interesgarria litzateke alde aurreko azterketa egitea nekazaritzaren eta landa-eremuen inguruko legeei buruz nahiz udal-mailan dagozkien aurrekontuei buruz, neurri horiek gizonen artean eta emakumeen artean modu berezian izaniko inpaktua zehazten saiatuz. Emandako argudioen ildotik, diagnostiko horietan parte-hartzea zenbat eta handiagoa izan, hainbat harreman-oinarri handiagoa eraikitzen da inguru bakoitzean eta eskualde bakoitzean lan egiteko, elikadura-burujabetza ezartzeko prozesua behetik eraikitze aukerarekin. Azken urteetan, esperientzia asko ikusi ditugu, non udalerrri ugari eraldaketa-prozesu horrekin bat egin duen. Gure aburuz, badira ardatz batzuk, ezinbestekoak direnak gure lurraldeetan elikadura-burujabetza ezar dadin bultzatzeko.

Ardatz hauek proposatzen ditugu lantzeko:

- Lur eta ondasun komunak.
- Ekoizpenaren eta eraldaketaren sektorea; sustapena, gazteak sektorean kokatzea, arau higieniko-sanitarioak.
- Merkaturatzea.
- Kudeaketa publikoa: erosketa publikoa, jantokiak, elikagai-banku publikoa eta udal-zerbitzuak.

3.1. Lur eta ondasun komunak erabiltzeko aukeraren inguruan

Lurra ezinbestekoa da elikadura-burujabetzarako

- a. Lurralde-antolamenduko planen barruan⁶⁶, lurra ezinbesteko ondasun komuna den ideia nagusia sustatzea, bai eta kalitateko elikagaiak sortzen dituen eta transgenikorik ez daukan nekazaritza baten aldeko apustua ere.
- b. Lurzoruaren erabilerak nekazaritza-erabilera ez hipotekatzeko moduan planifikatu eta arautzea, erabilera hori errealia izan zein potentziala izan. Gaur egun, nekazaritza-sektoreak kudeatzen duen azalera 220.523 ha da, eta azken hamarkadan murrizketa kezka-garria ikusi da; hiri, industria eta azpiegiturei lotutako erabilerekin haranaren beheko aldeak zein nekazaritzan jarduteko lur egokienak okupatu dituzte pixkanaka, eta nekazaritza mendira bultzatu dute.
- c. Parte-hartezko mekanismoak sartzea eta erabiltzea, bizitzeko behar dugun lurraldea pentsatzeko: zer lurzoru-erabilera behar duten herritarrek, gorde behar ditugun ondare naturalen eta herritarrentzako erabilera sozialen arteko oreka bilaturik.
- d. Lurra erabiltzeko aukera sustatzea nekazaritza-lurren bankuaren bidez⁶⁷, lurraldean oinarritutako nekazaritza-jarduera profesionala aurrera eramateko lurzoru behar duten pertsonen lurzoru horren eskuragarritasuna bermatzeko; horrela, nekazaritzarako edo abeltzaintzarako egokia den lurra galtzea edo bertan behera geratzea saihesten da.
- e. Emakumeek lur-funts eta -bankuak erabiltzeko aukera izan dezaten sustatzea, eta, gainera, ekimen horiei aholkularitza-neurriekin laguntzea, hainbat arlotan: titulartasun-legeak, prestakuntza hartzea, familia eta lana bateratzeko neurriak, eta laguntzak eskuratzeko, besteak beste.
- f. Frackingari lotutako prospekzio eta azpiegituren aurkako jarrera agertzeko adierazpenak egitea eta logika berari atxikitako beste udalerriekin aliantzak ezartzea; izan ere, landa-eremuko ekonomiak arriskuan ezarri ez ezik, landa-eremuko biztanleen bizitzari ere erasaten diote oro har.

Ondasun komunak

Hemen, elikagaiak ekoizteko jarduerekin zuzeneko harremana duten ondasun komun batzuk nabarmentzen ditugu: ura, biodibertsitatea, ezagutza eta zainketak.

Ondasun komunak babesteko politikei dagokienez, ezarri beharreko oinarria da kudeaketa hori kolektiboa eta parte-hartezkoa izateko beharra. Eztabaida zabalagoa ezarri beharko litza-teke ondasun komunaren kudeaketa-erari eta gobernantzari buruz, herri eta lurralde burujabeagoak lortzera bideraturik, zentzu integralean, ez bakarrik elikagai-gaietan.

⁶⁶ Lurralde-antolamendua funtzio publiko bat da, funtsezko helburutzat eskualdeen garapen sozioekonomikoa eta oreketa, bizi-kalitatearen hobekuntza, baliabide naturalen kudeaketa arduratsua, ingurumenaren babesa, eta lurraldearen erabilera arrazionala dauzkana. Egungo antolamendu-politikekin, EAEK urtero 700 futbol-zelairen pareko azalera bat galtzen du nekazaritza-lurzorutik, besteak beste, lurzoruarekin egiten den espekulaziozko merkatuagatik.

⁶⁷ Diputazio batzuek, Bizkaikoak kasu, lur-banku horiek abian jarri dituzte. Udaletan, Zeberion lur-funts baten esperientzia egin da, gazteei lurro erabiltzeko aukera errazago jartzeko. Udal horrek lur publikorik ez daukan arren, bitartekari-lana egin du lurzoru pribatuaren eta pertsonen artean, tokiko ekonomia nahiz lehen sektorearen garapena sustatze aldera. Interes handiko beste esperientzia bat Zeraingoa izan da; hain zuzen, lurren erosketak publikoak egin da, elikagaien ekoizpen jasangarriaren zerbitzura jartzeko.

Ura

Uraren kultura berriaren⁶⁸ proposamenen harira, ildo estrategiko behinenak hauek dira:

- a. Ura ondasun komun gisa defendatzeko ideia sartzea.
- b. Ur-eskaintzan baino, eskarian presio handiagoa egiten duten ordenantzak taxutzea.
- c. Programak garatzea elikagaiak ekoizten dituzten instalazio guztiei uraren kultura berriaren inguruan laguntza eta aholkularitza emateko, uraren erabilera konprometituagoak eta jasangarriagoak sustatze aldera.
- d. Ondasun hau zaintzearekin bat datozen nekazaritzako eta abeltzaintzako proiektu agroekologikoei laguntza eta finantzaketa ematea, beren teknikak eta sistemak egokitzeko beharra dutenean.

Biodibertsitatea

- a. Tokiko biodibertsitate-ondarea babesteko udal-politikak sustatzea (haziak, fruta-arbolak, bertako arrazak, etab.).
- b. Tokiko edo bertako barietateak berreskuratzeko politika publikoak sustatzea.
- c. Sentsibilizazio-kanpainak prestatu eta bultzatzea, lurralde jakin bateko biodibertsitateari berriz balioa emateko.
- d. Tokiko barietateak berreskuratzeko helburua toki-garapenerako estrategietan sartzea.
- e. Erakunde espezializatuekin lan egitea eta/edo haiek kontratatzea, aholkularitza eman eta dinamizatzeko, bertako arraza eta tokiko barietateen zainketa eta ezagutzari buruzko ikerlan eta azterketetan.
- f. Biodibertsitatea den ondare publikoa berez aberastasun bat dela aitortzea eta defendatzea.

Zainketak eta ezagutza

Arlo publikoko eta tokiko erakundeek eginkizun hauei ekin behar diete:

- a. Tokiko nekazari-jakintza biodibertsitatearen eta jasangarritasunaren bermatzailatzat eta eraldatze-subjektutzat berriz kokatzen laguntzea.
- b. Sistema kapitalistaren joera izan da ezagutza pribatizatzea eta gure gizarteetako herri-jakintza nahiz zainketa-sistema ikusezin bihurtaraztea. Bi alderdiok ondasun komunaren artean jartzen ditugu, ezinbestekotzat jotzen ditugulako bizitzaren mantentzean eta jasangarritasunean.
Espazioak eta prozesuak sortzea nekazari-jakintzak beste jakintza batzuekin berdintasun-baldintzetan eta horizontaltasunez elkarriketan jardun dezan, irakaskuntza-maila guztietan prestakuntza eta hezkuntzarako espazioak bereganatzeko lehiatzea ahalbidetzeko moduan.
- c. Espazio horretan emakumeek parte har dezaten sustatzea, haiek bildu dituzten –eta, eskuarki, belaunaldiz belaunaldi transmititu dituzten– ekarpenak eta ezagutzak aitortuta.
- d. Prestakuntza-metodologia horizontalak erabil daitezten bultzatzea. Adibidez, Urduñako Belarraren Taldearen esperientziak, abeltzaintzaren sektorean, gogoeta oso bat sortu dute –“baserriarretik baserriararrera” deritzen metodologiaren bidez– beren ustiategiaren intentsibotasuna gutxitzeko beharraz, kanpoko sargaiak eta abelburuak gutxituz; horrela, hain zuzen, abeltzainon autonomia eta ongi bizitzea sendotu dira.
- e. Zainketetan koardura sustatzeko politikak, zainketak pertsona bakoitzak zaindua izateko duen eskubide indibidual eta besterenezintzat ulerturik, emakumeek zaindu nahi duten ala ez –eta nola– erabakitzeko duten eskubidea defendatuz, eta eskubide hori bermatuta

68 Informazio gehiago: <http://www.fnca.eu/guia-nueva-cultura-del-agua/> (2016ko otsaila)

egotea sustatuz, gizonek halaberrez ardurak bere gain hartuta, sare eta alternatiba kolektiboak eraikita, eta kalitateko zerbitzu publiko batzuk ezarrita.

- f. Espazioak eta baliabideak ezartzea eta eztabaidak sortzea, haietan zainketa horiek tokiko ekonomian duten garrantzia ikusgai bihurtzeko, bai eta formula alternatibo, kolektibo eta demokratikoak sortzeko ere, zainketaren antolaketa soziala toki-mailatik gauzatzeko.

3.2. Elikagaien ekoizpenaren eta eraldaketaren arloan

EHNE-Bizkaiaren 2014ko azken biltzarrean⁶⁹, datozen urteetarako ezarri diren lan-ildoek garrantzi berezia ematen diote *“ekoizpen-eredu autonomoago baterantz aurrera egiteari, barne-kontsumora zuzenduta, eta gure eraldatze- eta merkaturatze-egiturak norabide horretan joateko egokitzeari”*. Horretarako, ekoizpen-eredu horrek behar dituen elementuak, politika publikoek sustatu eta sendotu beharrekoak, honako hauek dira:

- a. Tokiko ekoizpen autonomoak sustatzea. Toki-mailatik aurrera eramandako ekimen txikiak bultzatzea nekazaritza-instalazioek iraun dezaten, kanpoko sargaiak murrizten lagunduz⁷⁰.
- b. Ekoizpenaren sektoreak zein eraldaketaren sektoreak eredu ekologikoetarako trantsizioa pixkanaka egin dezaten sustatzea, batez ere euskal herritarren artean gero eta interes eta eskari handiagoa dagoela hautematen den testuinguru batean. Horri dagokionez, nekazaritzaz ez ezik, gainerako sektoreez ere ari gara: abeltzaintzaz eta arrantzaz.
- c. Dibertsifikazioa bultzatzen duten ereduak sustatzea, espezializazioaren mitoa hautsiz, landa-garapenerako eredu gisa.
- d. Gaiak eta beharrianak aztertzea, lehen sektoreak eta eraldaketaren sektoreak energia berriztagarriak ezarri eta erabiltzeko eta, horrela, autonomia-maila handiagoa lortzeko behar duenaren inguruan.
- e. Elikakatearen kate-maila guztiak, azken kate-maila barne, elkarrekin lotzearen aldeko laguntza ematea funtsezko elementua da, izan ere, elikadura-burujaitez hurbiltzeko, zalantzarik gabe. Elkar lotutako lan horrek katearen mailek negoziatzeko ahalmen eta estatua handiagoak izatea eragingo du, oso agerikoa baita, elikakatearen barruan, sektore batzuk oso ahultasun-egoera handian daudela (lehen sektorea, batik bat, eta are gehiago protagonistak emakumeak direnean)⁷¹.
- f. Eskala txikiko eta artisau-erako ekoizpenekin bateragarriak diren arau higieniko-sanitarioak sustatzea.
- g. Azpiegituretan inbertsioak egiteko aurrekontu publikoak ezartzea, espazioak birgaitu edo sortzeko, haietan elikagai-ekoizpena erreala eta eraginkorra izateko helburuarekin: hiltzeak, haragia zatikatzeko gelak, poteratzeko instalazioak, eta abar, udal-mailan eta kolektiboki kudeaturik betiere.

3.3. Merkaturatzearen eta kontsumo-ereduaren eraldaketaren arloan

- a. Udalek hurbileko zirkuituak susta ditzakete merkaturatze-ereduetan. Elikadura-burujaitez aurrera egiteko, hemen ekoizten duguna hemen merkatura eta kontsumi dadin

69 Baserri Bizia, 54. zk., 2014: 7. orrialdea.

70 Larrabetzuko udalak konpostaje-proiektuarekin emandako laguntza ildo horretako adibide bat izan daiteke.

71 Zeberioiko kasua nabarmentzen dugu: 11 bazkidek kontserba-fabrika bat ireki zuten, eta udalaren laguntza izan zuten.

behar dugu. Zuzeneko salmenta hori mota askotakoa izan daiteke, feriak, azokak, kontsumo-taldeak sortzea (sortzea edo egonkorrago egitea), ekonomatuak, eta barnerako salmenta hori sustatzen duten beste eredu batzuk.

Laguntza eta bultzada ematea elikagaiak ekoizteko eta/edo eraldatzeko erari buruzko ziurtagiriak parte-hartzearen bidez emateko prozesuei, herriko edo eskualdeko ekoizleek nahiz produktu eta elikagai horiek kontsumitzen dituen tokiko herritarrek parte harturik.

- b. Elikagai transgenikoak sartzearen aurkako jarrera politikoa agertzea.
- c. Elikaduraren inguruko propaganda eta publizitate engainagarriaren aparatuari aurre egitea, mitoak gezurtatzeko eta irudi faltsuak desegiteko, pertsonen osasunerako ona eta osasungarria denari buruz. Toki-mailatik, hauek lortzeko lan egin beharko litzateke:
 1. Industriaren publizitate engainagarria baztertzea.
 2. Pertsonen tresnak eduki ditzaten ahalbidetzea, inposaturiko elikadura-eredu horiei aurre egiteko.
 3. Horrelako gaietan eragin berezia duten eragileak atzematea eta irizpide berriak ezartzeko neurriak aztertzea. Ildo horretan, esaterako, osasun-erakundeak funtsezko figurak izan daitezke. Lehen mailako arretaren eta osasun-hezkuntzaren arloan, berebiziko aukera dago herritarrekin, oro har, lan egiteko, osasun-arloko ordezkariak (medikuntza, erizaintza, nutrizioa) eta nekazari-mugimendua elkarrekin antolatuta: gomendaturiko dietak diseinatzea; eskoletako, udal-egoitzetako menuak taxutzea; birpentsatzea, osasunari begira osasungarriak bai, baina ingurumenaren aldetik halakoak ez direnen inguruan (adibidez, milaka kilometro egiten dituzten fruta tropikalak).
- d. Informazioa eta ezagutza herritarrengana, oro har, hurbiltzea, kontsumoa botere-tresna gisa eta gizartea eraldatzeko tresna gisa ezarrita, eta herritarrek tokiko kontsumoa egitearen garrantzia agerian jarrita, eta EHNE-Bizkaiak 2014ko biltzarrean aditzera ematen zenez, nabarmendu behar da “kontsumoari eduki eraldatzailea emateko, pedagogia handia behar da, trantsizio hori ahalbidetzeko tresna eta egiturez gain”.

Ildo horretako neurri politikoek hauek bultzatuko lituzkete, oro har:

- Nekazariak ahalduntzea. Nekazaritzako enpleguak, gizonentzat zein emakumeentzat, errenta hobeak edukiko lituzke, kanpoko merkatuan gertatzen diren gorabeheren mende egon gabe. Gainera, nekazariok toki eta estatus berri batean kokatzen ditu elikakatearen barruan, negoziatzeko ahalmen handiagoa dutelako eta bitartekariak urruntzen dituelako. Aliantzek (herritarrekin, oro har, tokiko erakundeekin, eta nazioarteko nekazari-mugimendurekin) nekazarien gaineko ikuspegi berria sortzen dute, eta iraganean egotzitako irudia hobetzen zein nekazaritza duintzen laguntzen dute.
- Kontsumitzaileak ahalduntzea. Informazioa eta ezagutza esku artean erabiltzea ezinbestekoa da ahalduntze-prozesuetan, eta kontsumoa botere- eta eraldaketa-tresna indartsua da. Burujabeago bihurtzeko gaitasuna, elikadurari dagokionez, hurbileko zirkuituek harreman zuzenagoa ezartzen dute, industriak sortzen duena baino, azken horretaz, gehienetan, ez baitakigu ezer. Gainera, merkaturatzea hurbiltzeko prozesu horiek parte-hartze eta berdintasun handiagokoak dira, eta kontsumoari lotutako karga politikoa berrartzea ahalbidetzen dute.

3.4. Erosketa publikoaren arloan

Familiaren eta etxearen barruko kontsumoa eta erosketa eraldaketa-elementutzat nabarmendu dugun bezala, uste dugu ezinbestekoa dela, politika publikoen bidez, honako hauek lantzea:

- a. Elikagai-erosketa publikoa elikadura-burujabatzen irizpideak aintzat hartuz egitera behartzen edo bultzatzen duten mekanismoak sortzea.
- b. Eskoletako jantokietarako, jantoki sozialetarako nahiz udal-egoitzetarako, lizitazio- eta kontratazio-eredu publikoak garatzea, agroekologikoak eta jasangarriak diren eta kalitateko elikagaiak sortzen dituzten ekoizpenak sustatzeko moduan, hurbileko zirkuituen bidez.
- c. Laguntza ematea emakumeen parte-hartzea sustatu, eta berdintasunezko eta herritarrak ahalduzko testuinguruak sortzeko helburua duten ekoizpen-esperientziei (ideia honen argigarritzat eman ditzakegun adibideak dira elikagaien ekoizpenean eta/edo eraldaketan diharduten emakumeen kooperatibak, titulartasun partekatua dutela frogatzen duten ustiategiak, edo titulartzat emakumeak berak dituzten ustiategiak).

4. BANAKAKO ETA TALDEKAKO ALTERNATIBAK

4.1. Lur eta ondasun komunak erabiltzeko aukeraren inguruan

1. Lur-banku eta/edo lur-funts hauetan, beharrezko mekanismoak erabiliz, sustatu behar diren **proiektuak agroekologiarako orientazio argikoak izango dira, jasangarriak eta txertatzen diren ingurunearekiko errespetutsuak, enplegu duina sortuko dute, eta komunitatea sortzearen logikarekin bat egingo dute**, eta ez enplegua eta landa-langileak sortzearen logikarekin. Ez digu balio edozein ekoizpen-ereduk; jadanik aztertu ditugu eredu industrial eta intentsiboaren ondorioak, eta ikusi egin dugu zer mendekotasun sortzen dituen eta zer suntsiketa dakarren. Elikadura-burujabatzen arabera garatzen den edozein politikak, beraz, apustu egin behar du nekazarien nekazaritza jasangarriaren ereduaren alde.
2. Daitekeena da lurra erabiltzeko beste formula batzuek lotura zuzenik ez izatea nekazaritza jardueira profesionalekin, baina bai **ondasunen kudeaketa kolektibo eta komunalarekin** eta herritarrak ahalduzko prozesuekin. Ildo horretan, hiri-baratzeak edo aisialdi-baratzeak sortzea elikagaiak salgaitzat jotzen dituzten logiketarik emantzipatzeko prozesuak pizten dituzte, elikagaiok balio berritatzat pentsatzeko.
3. Lurraren eta lurraldearen defentsarako eta antzeko gaietarako, antolatu behar dugu, prestakuntza geureganatu, aliantzak ezarri eragindako beste udalerrri batzuekin, eta udalek eta toki-erakundeek bultzaturiko ekintza eta aurkako agerpenekin koordinatu.
4. Ondasun komunaren kudeaketa eta defentsari dagokienez, garrantzitsua da erakundeek zein herritarrek koardura har dezaten beren gain. Horrenbestez, tokiko haziak erabiltzea, bertako arrazak, ingurunearentzako jasangarritasuna, eta uraren erabilera egokia, besteak beste, aldeztu dituzten eredu agroekologikoak izan beharko dituzte ispilutzat halakoetan kokatzeko proiektu edo prozesuek. Kontsumitzaile garen aldetik (gogoan izanik hau elementu eraldatzailea dela), gure kontsumoa horrelako ekoizpen-ereduak babestera bideratu behar dugu, aliantza gisa, eredu konbentzionaletik eredu agroekologikora trantsizioa egiten ari direnak barne hartuta.

Ondasun horiek mantentzea, sozializatzea eta erabiltzeko aukera eskaintzeko moduan egoitea, neurri berean, ahalbidetzeko jarduera zehatzak eraman behar dira aurrera. Hala, truke-erako espazioak sortu behar dira, hala nola azokak, bankuen kudeaketa edo truke-jardunaldiak (une jakinetakoak nahiz iraunkorrak), halakoak beharrezko espazio estrategikoak suertatzen direlako. Espazio horietan, besteak beste, alderdi hauek kontuan hartu behar dira: parte-hartze handiko espazioak (haien kudeaketa eta antolaketa ere parte-hartzean eta koarduran oinarritu beharko lirake); emakumeek zaintzaile historiko gisa dituzten rola eta ezagutzak ikusgai bihurtzea (hazien zaintzaile gisa, batik bat); ondasun horiek erabiltzeko aukera merkatuak ezarritakoak bestelako logika batekin ematea (logika sozialago, kooperatiboago eta solidarioagoa).

Gure kolektiboan ikaskuntza-metodologia horizontalak sartzea, Urduñako Belarraren Taldearen kasuan bezala.

4.2. Elikagaien ekoizpenaren eta eraldaketaren arloan

Elikadura-burujabetzak, erreala izateko, **ekoizpen-jardueretan eredu agroekologikoen arabera jokatzeko konpromisoa hartzen duten pertsonak** behar ditu, eredu horren alderdi teknikoei nahiz alderdi soziopolitikoei dagokienez. Eredu harrapakarien ordeztu aukeratzat aurkezten den eredu honek ibilbide historiko luzea egin du, eta manei-estilo bat baino gehiago oinarri hartuz garatu da: nekazarien nekazaritza, nekazaritza ekologikoa edo permakultura. Guztiak, desberdintasunak desberdintasun, ingurumenarentzat zein baliabide naturalentzat jasangarriagoak diren teknika batzuk erabiltzen dituzte, eta bestelako harreman bat ezartzen dute lurrarekin.

Bukatzeko, gure aburuz, nekazari-oinarri handiko eredu hori hartzea alternatiba erreala da egungo krisi ekologiko eta sozialari aurre egiteko, eta badu lotura sistema hegemonikoa zalan-tzan jartzen duten beste prozesu alternatibo batzuekin. Proposatzen diren eredu hauek, gainera, neurri handiagoan egokitzen dira emakumeen manei-estiloetara; azken horiek, hain zuzen, hurbilagoko ekoizpen dibertsifikatu batzuetaz arduratu ohi dira, eta protagonista nagusiak izaten dira elikagaien prestaketa eta eraldaketetan. Garatu ditugun puntu guztietan, ezinbestekoa da genero-ikuspegia txertatzea, eta emakumeen presentzia eta parte-hartzea sartzea, haien ikuskerak eta bizipenak sartzea, bai eta haiek dauzkaten berezko beharrianak ere, abiapuntua eta iriste-puntua benetako berdintasunezkoak izan daitezten.

Horretarako guztirako, eta oinarri gisa, prestakuntzako eta aholkularitzako espazioak abiarazi eta sustatu behar dira, antolakunde adituekin aliantzak ezarririk, orientazioa emateko kokatze berriko proiektuetan zein eredu agroekologikora birmoldatzeko proiektuetan, eta pentsatzen jarraitu behar da, modu kolektiboan, zer ekoizpen-antolaketa dira lurralde bakoitzean garatu beharrekoak, tokiko populazioaren beharrianen arabera, eta populazio horren berak legitimaturik.

Eredu horretan, kudeaketa kolektiboa edo tresnen, azpiegituren eta jakintzen kolektibizazioa estrategikoa da, enpresan eta indibidualismoan oinarrituriko ereduarekin hausten duelako, baina, orobat, tamaina txikiko eta artisau-erako ustiategiek ezin ordainduzko kostu ekonomiko batzuk sozializatzea dakarrelako, ingurumenaren eta energiaren aldetik jasangarriagoa izatea eragiten duelako, eta lurralde bati lotutako ekoizpen batzuk egituratzen dituelako.

4.3. Merkaturatzearen eta kontsumo-ereduaren eraldaketaren arloan

Goian adierazi dugunez, gizartearen eraldatzen duen indartzat ulertu behar da kontsumoa.

Gure eguneroko kontsumoa ekintza politikoa da; izan ere, non erosten duzun eta zer erosten duzun, ekoizpen-eredu jakin bat edo beste bat sostengatzen eta/edo sustatzen ari zara.

Hori dela-eta, norbanako gisa, familian eta/edo kolektiboki, Euskal Herriko luze-zabalean merkaturatzeko sortu diren sare eta zirkuituetan parte hartu behar dugu, eta gure lurraldera egokitzeko moduko beste esperientzia batzuk arakatu.